

Александар М. Новаковић

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Депарتمان за србистику

УДК 811.163.41'243(075.8): 378(734.711)

DOI [10.46793/Uzdanica22.1.281N](https://doi.org/10.46793/Uzdanica22.1.281N)

Стручни рад

Примљен: 27. децембар 2024.

Прихваћен: 25. април 2025.

УЏБЕНИК *НАШ ЈЕЗИК* ЊУЈОРШКОГ УНИВЕРЗИТЕТА КОЛУМБИЈА У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Айстпракџ: Предмет овога рада је анализа уџбеника *Наш језик: дигитални ресурси за учење основа бошњачког, хрватског и српског језика* Катедре за славистику Универзитета Колумбија у Њујорку. Циљ рада је утврђивање садржинске и методичке вредности уџбеника са становишта савремених приступа настави српског као страног језика. Коришћена је дескриптивна метода, захваљујући којој су детаљно описани структура и садржај лекција, односно визуелно-графичко и дидактичко-методичко обликовање. Резултати истраживања су указали на то да је реч о хибридној форми уџбеника, који се налази између класичних (штампаних) и електронских интерактивних. Нажалост, уџбеник, упркос високим методичким и технолошким стандардима, садржи материјалне недостатке у погледу представљања садржаја о српском језику, а посебно у погледу његовог историјског развика и статуса на простору западно од Дрине. Иако у техничко-технолошком смислу представља значајан корак у модернизацији наставних материјала за учење српског као страног језика, неопходно је критички приступити његовој примени због присутности релативизације историјског и културног идентитета Срба и српског језика.

Кључне речи: српски као страни језик, *Наш језик*, Универзитет Колумбија, уџбеник, евалуација, дидактичко-методичко обликовање.

1. УВОД

Уџбенички комплет у настави српског као страног језика представља скуп унапред припремљених материјала за поступно учење и савладавање програмом предвиђеног градива. Чине га уџбеник, радна свеска, збирка задатака, збирка текстова, репродукција докумената, уметничких дела, фотографија, илустрација, цртежа, дигиталних записа, али и практикуми за вежбање, аудио-визуелни записи, речници и др. Основна функција му је обезбеђивање довољно корисних материјала за учење српског као страног језика, због чега има подједнаку важност и за наставнике и за ученике. Ксенија Кончаревић

(2007: 73) проблематику његовог конструисања и експертизе види као једно од „научно и практично најрелеватнијих подручја методике”. Већ са првим реализованим курсевима српског као страног језика средином прошлога века лингвисти, истраживачи и наставници-практичари усмерили су своју пажњу ка писању и проналажењу материјала који би могли да одговоре на растуће захтеве савремене наставе. Ранко Бугарски (1984: 17), Наум Димитријевић (1984: 37), Радмило Маројевић (1986: 34–37), Зоран Гачић (1986: 143) само су неки од истакнутих професора који су се бавили питањем квалитета наставних материјала у настави српског као страног језика. Као најплодније доба за публикување уџбеничког материјала издваја се период од 1960. до 1985. године, током кога је објављено више десетина уџбеничких јединица (Новаковић 2022б: 80). Чак и касније, у условима друштвено-политичке кризе у којој се нашла заједничка држава, наставни материјали су креирани и објављивани у складу са расположивим могућностима и потребама предавача српског као страног језика. Већина јединица уџбеничког комплета који се данас користе у наставној пракси „на корак је од полуфункционалности” (Новаковић 2022с: 147). Иако (можда) још увек нисмо у погледу квалитета штампаног уџбеничког материјала за учење српског као страног језика у потпуности одговорили на захтеве савремене наставе, долазак нових информационо-комуникационих технологија утицао је да се наша дисциплина нађе пред новим изазовом – креирањем и имплементацијом наставних материјала у електронском облику. С обзиром на чињеницу да се настава српског као страног језика све чешће и више сели из конвенционалних учионица у виртуелне сале, постоји очигледна потреба за имплементацијом дигиталних наставних материјала. Александар Новаковић (2024: 8) као актуелне онлајн-ресурсе за унапређење квалитета наставе српског као страног језика издваја неколико врста материјала: електронске интерактивне уџбенике, различите врсте тестова, илустрације, графичке и табеларне приказе, упутства за живот на српском говорном подручју, поткасте за учење језика на различитим нивоима, аудио-књиге, али и функционалне објаве на Инстаграм и Јутјуб профилима предавача. Све популарније међу предавачима и заинтересованим ученицима постају електронске интерактивне платформе и интерактивни уџбеници (в. Суботић, Дражић 2011; Новаковић 2022), који представљају низ пажљиво креираних рачунарских алгоритама усмерених ка пружању помоћи у учењу језика. Увид у врсте и квалитет овог вида наставног материјала пружен је у докторској дисертацији под називом *Полифункционалности уџбеничкој комплеџа за учење српског као страног језика* (2021), у којој се посебно прави разлика између електронског интерактивног уџбеника и дигиталног уџбеника. У основи, под дигиталним уџбеником подразумева дигитализовану верзију штампаног уџбеника са посебном дидактичко-методичком апаратуром (везама до различитих мултимедијалних садржаја, тестовима знања и

сл.), чији се садржај може преузети са интернета на рачунаре и на мобилне телефоне.

2. МЕТОДОЛОШКЕ ПОСТАВКЕ ИСТРАЖИВАЊА

Наставна пракса нам показује да се у последњих двадесетак година наставници и ученици све више интересују за наставне материјале који су (им) доступни путем интернета. Александар Новаковић (2022a: 125) примећује да предавачи српског као страног језика, који тек започињу своје професионално ангажовање, посебну пажњу усмеравају ка проналажењу одговарајућих наставних материјала у електронском облику. Ситуација није другачија ни са ученицима заинтересованим за учење српског као страног језика. И њима је у интересу да пронађу материјале који им могу помоћи да на ефикасан начин савладају српски језик. Супротно очекивањима, информације о наведеним наставним материјалима нису нашироко доступне. Наставни материјали у електронској форми за учење српског као страног језика неретко остају усмерени ка малој групи ученика и предавача који су упознати са њиховим постојањем. Захваљујући објавама странаца на друштвеној мрежи Редит (r/Serbian), недавно смо открили постојање уџбеника у електронској форми за учење српског као страног језика под називом *Наши језик: дигитални ресурси за учење основа бошњачког, хрватског и српског језика*¹ (енгл. *Naš jezik: Digital Learning Resource for Elementary Bosnian, Croatian, and Serbian*).² С обзиром на чињеницу да до сада у научној литератури није писано о овом уџбенику, предмет рада је анализа уџбеника *Наши језик*. Циљ истраживања је утврђивање садржинске и методичке вредности уџбеника са становишта савремених приступа настави српског као страног језика са циљем стварања јасније слике о његовом ликовно-графичком и дидактичко-методичком обликовању. У складу са дефинисаним предметом и циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке: 1. Анализирати педагошке и дидактичке аспекте електронског уџбеника *Наши језик*; 2. Пру-

¹ Назив уџбеника на српски језик превео је са енглеског аутор овога рада у складу са Одлуком 26 Одбора за стандардизацију српског језика (<http://skr.rs/zffZ>). Уџбеник је доступан у електронском облику на следећој веб-адреси: <https://bcs.lrc.columbia.edu>.

² Систем српског језика је „надсистем његовим варијантама које су у новонасталим државама добиле национална имена и статус службених језика” (Бабић 2022: 40). Коришћење абecedног реда у називу анализираног уџбеника у супротности је са лингвистичким критеријумима и историјским развојем српског језика. Занемаривање лингвистичких критеријума сведочи о несумњивим политичким настојањима да се, између осталог и на овај начин, одређене групе одржавотворе. Уз наведено, Предраг Пипер (2014: 105) сматра да коришћење скраћенице БХС [бошњачко-хрватско-српски], настале у академским и административним круговима земаља Европске уније, представља покушај „обнављања неке врсте лабавог језичког заједништва”.

жити кратак осврт на лингвистичке аспекте садржаја анализираног уџбеника, који ће бити предмет опсежније анализе у новом истраживању; 3. Сагледати ликовно-графичко и дидактичко-методичко обликовање анализираног уџбеника. У складу са дефинисаним предметом, циљем и постављеним задацима истраживања користили смо дескриптивну методу. Грађу за истраживање чинио је уџбеник *Наши језик* америчког Универзитета Колумбија (из Њујорка), креиран и публикован у периоду од 2018. до 2021. године. Истраживање је спроведено током септембра 2024. године.

3. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

У методици наставе српског као страног језика добро је познато да су током друге половине XX века писци уџбеника и издавачи, између осталих, биле институције и образовне установе из иностранства. Западноевропске државе и Сједињене Америчке Државе улагале су велика финансијска средства у развијање студија словенских језика и књижевности, а „посве је јасно да су разлози лежали не у љубави према славенским језицима, него у политичким напорима да се и у вријеме највећих подјела између Истока и Запада пронађе начин да Запад има дојам да контролира Исток” (Николић 2013: 29). Да такве тенденције постоје и у наше време, сведочи нам дигитални уџбеник *Наши језик* Департмана за словенске језике Универзитета Колумбија³ у Њујорку.⁴ Универзитет Колумбија је амерички приватни истраживачки универзитет основан давне 1754. године.⁵ Од 5. маја 1915. на Универзитету постоји Департман за славистику, чији је први професор био Џон Дајнли Принс (John Dyneley Prince) (Микош 2016: 101). Департман је током столећа, у различитим временским интервалима, развијао курсеве пет словенских језика – руског, пољског, чешког, српскохрватског⁶ и украјинског. Српски језик се, према информацијама доступним на веб-сајту, на Универзитету изучава од 1917. године. У намери да унапреди наставу и заинтересује студенте, Департман је, у склопу подржавања хибридне наставе језика, развио дигитални уџбеник под називом *Наши језик*, намењен изучавању српског језика (и његових политичких варијанти) на почетном (А2) нивоу. Иако аутори недвосмислено исказују намеру да се уџбеник користи за изучавање тројезика, садржај уџбеника нам сведочи да се користи идентичан наставни материјал,

³ На овом универзитету школовао се, а касније и радио Михајло Идворски Пупин.

⁴ На званичном веб-сајту Универзитета, у оквиру одељка о Департману за славистику, јасно је истакнуто да његово функционисање финансира Рокфелерова фондација.

⁵ Информације су преузете са званичног веб-сајта: <https://www.columbia.edu/content/university-history>.

⁶ Првобитни назив је промењен у складу са политичким тенденцијама на југословенском простору, чији су финансијери директни подржаваоци рада овог универзитета.

у коме су визуелно истакнуте минималне разлике у погледу коришћене лексике, и то не међу свим наведеним језицима. Тиме се још једном показује да је преименовање језика условљено „националним антагонизмом и конфликтима између етничких заједница бивше СФРЈ, која се ратом распала”, при чему се „на удару нашао језик – као општи медиј разних видова стручне, научне и културне продукције, а (тима) и као мјера етничког идентитета” (Бабић 2015: 79). У изради и публиковању уџбеника учествовао је читав тим: Александар Бошковић, лектор Департмана – супервизор, Милица Илић – састављач наставног материјала, Сандра Злотрг – лектор, Ивана Адамовић, Ивана Радовановић – графички дизајнери, односно Селма Асотић, Ђиво Ђуровић, Биљана Милановић и Сандра Злотрг – креатори аудио-записа. Функционисање тима је финансирано из средстава Језичког ресурсног центра Универзитета Колумбија кроз три узастопна гранта за иновације који су додељивани у периоду од 2018. до 2021. године. Намењен је реализацији онлајн или хибридне наставе са циљем развоја компетенција за коришћење истог тројезика у свакодневним језичким ситуацијама „у изворном језичком крајолику”. Према речима састављача, обликован је за коришћење у условима групне наставе, али се без ограничења може користити и у индивидуалној настави. У предговору уџбеника аутори упознају ученике са историјским дешавањима која су довела до стварања три политичке варијанте српског језика, које су, у самом уџбенику, обележене различитом бојом (односно симболом): „Визуелна диференцијација нам омогућава да представљамо говорнике свих званичних стандарда који међусобно разговарају, одражавајући реалност непрекорне комуникације преко политичких граница”. Тако је српска варијанта у текстовима лекција обележена плавим троуглом, хрватска црвеним квадратом, а бошњачка жутиим кругом.⁷ Под изговором практичности аутори уџбеника српски језик у самом уџбенику одвајају од чињеничног стања ствари, односно од ијекавског изговора и знатно шире географске распрострањености:

„Све разлике између варијанти [...] означене су у складу са стандардизованом граматиком и вокабуларом званично признатим у Босни и Херцеговини, Хрватској, односно Србији. Такође, препознајемо флуидност дијалекатских разлика у стварним језичким праксама у све три земље, те су неки компромиси били неопходни ради постизања јасноће. Наиме, стандардни српски језик препознаје и екавски и ијекавски дијалекат, при чему се овај други широко говори у Републици Српској. Међутим, већина наших студената који желе да уче српски намеравају да путују, раде или студирају у Србији, где ће се од њих очекивати само екавска варијанта. Због тога су све речи на ијекавском у читавом уџбенику означене искључиво као бошњачке и хрватске”.

⁷ Начин визуелног представљања наведених садржаја је сведен, функционалан и ни на једном месту у уџбенику не утиче на прегледност и разумевање текста лекције.

Овакав приступ у представљању садржаја и обликовању несумњиво води ка прекрајању историје и распарчавању територије, језика, традиције, историје и уопште културног наслеђа. Примера ради, у наведеном цитату, али и у деветој лекцији уџбеника под називом „Моја земља”, Република Српска је избрисана са географске карте Европе (и спојена са БиХ), при чему је случајно и/или намерно изостављен податак да у Републици Српској живе Срби који говоре српским језиком, као што у Хрватској живе Хрвати (и Хрватице), у Србији Срби (и Српкиње), а у Босни и Херцеговини Босанци (и Босанке). Такође, у уџбенику се не прецизира коју ће варијанту учити студенти који намеравају да путују, раде или студирају у Републици Српској. Везивање ијекавице само за бошњачки и хрватски језик представља својеврстан лингвистички хибрис.⁸ Настојећи да створе привид равноправности, аутори користе и сам назив уџбеника – *Наши језик* (в. <http://skr.rs/z0y6>), за који је узета синтагма којом, како аутори тврде, целокупна југословенска дијаспора означава заједничко порекло.⁹ Оно пак у самом уџбенику није јасно одређено и дефинисано. Иако се у читавом уџбенику паралелно користе и ћирилично и латиничко писмо, а у појединим лекцијама приступа систематичном изучавању ћирилице, нигде се ћирилично писмо не везује за Републику Српску и просторе западно од реке Дрине. Реч је о несумњивом недостатку анализираниог уџбеника и очигледном акту занемаривања идентитета српског народа, његовог језика и писма. Другим речима, „ништа толико не потврђује ни Србе ни српски карактер српског језика колико његово матично ћирилично писмо” (Бабић 2015: 81).

Структуру дигиталног уџбеника чини двадесет лекција и исто толико дигиталних граматичких и лексичких вежби. Подељене су у групе од по десет лекција, тако да првих десет лекција обрађује садржаје на А1 нивоу, а осталих десет на А2 нивоу. Свака лекција у уџбенику, заједно са пратећим речником мањепознатих речи, преузима се са званичног веб-сајта у пед-еф формату. Лекције у уџбенику су нумерисане и насловљене: 1. *Здраво!*, 2. *Моја добра пријатељица*, 3. *Шта/Што имамо?*, 4. *Када се видимо?*, 5. *Идемо на пиће*, 6. *Шта/Што студираш?*, 7. *Хобији и навике*, 8. *Моји пријатељи*, 9. *Моја земља*, 10. *Мој град*; 11. *Моја породица/обитељ*, 12. *Шта/Што волимо јести?*, 13. *Празници/Блађани*, 14. *У граду*, 15. *У прогавањима/пиротини и у реторани*, 16. *Биографије/Животописи*, 17. *Где/Где ћемо живети/живети?*, 18. *Здравље*, 19. *Време/време и одјећа/одећа* и 20. *Планирамо путовање*. Примећујемо да су аутори уџбеника лекције насловљавали користећи каткад само српску и/или, водећи се минималним лексичким разликама, српску и

⁸ Уз наведено, на карти је, премда без именовања, као независна јединица приказано Косово и Метохија.

⁹ Говорећи о актуелној језичкој ситуацији, Ђорђе Божовић (2017: 80) истиче да се у међународним телима за именовање језика бивших југословенских република, осим акронима, користе еуфемистички називи као што су „наш језик” и „матерњи језик”.

хрватску варијанту, обележавајући их троуглићима, кружићима и квадратићима. Притом, наведено су чинили без јасних критеријума и објашњења, стварајући праву збрку у вези са тим шта припада српском, а шта хрватском језику. Веома је важно и неразјашњено питање по ком критеријуму су лексеме из наслова лекција *блајдани* и *живојойиси* везали искључиво за хрватски језик (!?). Интересантно је да су (и)јекавску варијанту у уџбенику везивали искључиво за бошњачки и хрватски језик, а не и за српски (као што је према језичкој стварности). Имајући у виду да је назив уџбеника *Наш језик: дијигиални ресурси за учење основа бошњачког, хрватског и српског језика*, право је питање и зашто су изостали називи лекција писани бошњачким (ако се он већ издваја као засебан језик). Такође, поставља се питање зашто се аутори нису придржавали редоследа језика из наслова уџбеника, а од кога одступају при исписивању назива лекција. Чини се да, упркос визуелном обележавању минималних лексичких разлика, српски, хрватски и бошњачки језик у уџбенику нису међусобно разграничени. Међутим, у овом случају не можемо апсолутне кривце тражити у ауторима јер, као што је добро познато, „конфузију око назива језика су створиле политичке елите појединих земаља које су настојале одозго да утичу на промену језика, а још више политички лојални 'социолингвисти' који су те политичке одлуке сматрали лингвистички релевантним” (Ковачевић, Шћепановић 2011: 18).

Анализа садржаја свих лекција показала нам је да се у њима обрађују теме и лексичке јединице предвиђене/препоручене *Заједничким европским оквиром* за изучавање на почетном нивоу. Ученици се оспособљавају да се представе, кажу основне чињенице о себи и окружењу, опишу људе, ствари, активности и места око себе, детаљно испланирају свој дан, поруче и купе храну/пиће, проговоре о активностима у граду, разговарају телефоном о основним животним потребама, кажу више о својим школским/студентским активностима, хобијима и дневној рутини, представе пријатеље, проговоре о месту свог рођења и живљења, о члановима своје породице, опишу фотографије и омиљену храну, укажу на начин вршења радње, опишу и честитају значајне празнике, објасне тачну локацију одређених институција, именују различите професије и делове тела, напишу кратку биографију, пронађу смештај, опишу временске услове и сл. Даље, у свакој лекцији обрађују се граматички садржаји чије познавање представља важан предуслов за конструисање једноставнијих исказа на почетном нивоу учења српског језика: личне заменице, потврдни и одрични облик глагола *јесам*, показне заменице *ово*, *то*, *оно*, род и број именица (I лекција), придеви, род и број придева, присвојне заменице (II лекција), презент основних глагола, номинатив и акузатив именица, одрични облик појединих глагола (III лекција), ред речи у реченици, основни прилози за време и место, предлог *за* уз облике акузатива, везници *и*, *а* и *али* (IV лекција), презент глагола *ићи*, предлози *у* и *на*, акузатив придева, гласовне промене сугласника у контакту, акузатив присвојних

заменица, везник *га* у српској реченици, основни прилози (V лекција), именице женског рода на консонант, множински облици именица и придева у акузативу, именице са неправилним облицима множине (*браћи* и *гејше*), модални глагол *моћи*, заменички прилози (VI лекција), презент глагола *желећи* и *морати*, одређени вид придева, заменица *који*, акузатив личних и показних заменица, речце *ли* и *се* (VII лекција), вокатив мушких и женских имена (VIII лекција), локатив именица и придева, присвојни придеви (IX лекција), глагол *гоћи*, генитив именица и придева, предлози *из* и *са*, генитив без предлога, различите врсте заменица (*овај*, *тај*, *онај*, *неки*, *сав*, *чији*, *који*, *какав*) у једнини и множини, локатив именица и придева (X лекција), присвојни генитив, прошло време, позиција клитика у реченици, промена основних бројева од један до четири по падежима (XI лекција), генитив именица *јаје*, *воће* и *јоврће*, партитивни генитив, основе глаголског вида, генитив множине именица и придева (XII лекција), датив именица и придева, датив и локатив личних и присвојних заменица, најфреквентнији изрази у генитиву (*следеће* *гана*, *ово* *човека* и сл.), заменице *неки* и *сви*, рефлексивно *се* (XIII лекција), просторни генитив, генитив личних и показних заменица, глаголи кретања, инструментал именица и придева, императив (XIV лекција), модални глагол *требаћи*, глагол *хтећи*, одрични облик императива, инструментал личних заменица, разлика између глагола *свиђаћи* и *гођагаћи* (XV лекција), разлика између *јесам* и *будем*, множински облици датива, инструментала и локатива, редни бројеви, присвојни датив (XVI лекција), футур (XVII лекција), изрази *гођага ми се* / *свиђа ми се* (XVIII лекција), поређење придева (XIX лекција), условне реченице, инструментал за означавање времена, промена заменица *ко/шћа* по падежима (XX лекција). Реч је, дакле, о граматичким садржајима који се обрађују у већини уџбеника за учење српског језика на почетном нивоу (в. Новаковић 2022).

Посебан квалитет уџбеника огледа се у његовом дидактичко-методичком обликовању. По свим мерилима евалуације дидактичког материјала, овај уџбеник би се могао сврстати међу полифункционалне. Реч је о уџбеничкој јединици у којој су сви садржаји представљени на ефикасан начин. Аутори су пажњу подједнако усмерили ка развоју све четири језичке вештине – слушања, читања, говорења и писања. Зато се у лекцијама анализаног уџбеника користи функционална дидактичко-методичка апаратура, односно појављују одељци или секвенце интеграције градива које укључују активности усмерене ка образовању и усавршавању подједнако и репродуктивних и продуктивних вештина. Тако се у свим анализираним лекцијама издвајају одељци „Читамо”, „Слушамо”, „Причамо”, „Пишемо”, „Нове речи”, „Граматика” и „Вежбамо”. Њихов број и распоред нису унапред одређени, већ се прилагођавају садржају и дужини лекција/текстова. Одељак „Читамо” намењен је, како му само име каже, увежбавању читања изабраних краћих или дужих текстова, односно развоју вештине разумевања прочитаног. Не-

ретко се у лекцијама овај одељак дели на пододељке који подразумевају најпре упознавање са текстом лекције, а затим давање и/или избор једног тачног од три понуђена одговора на постављена питања у вези са прочитаним текстом (в. <http://skr.rs/z0xz>, стр. 8). Наравно, за овај део реализације ученичких активности је потребна директна помоћ наставника, јер уџбеник не садржи (потенцијалне) одговоре на питања, радне задатке и налоге.¹⁰ Одељак „Слушамо” претпоставља ученичку активност преслушавања унапред снимљених аудио-записа који прате текст сваке појединачне лекције (в. <http://skr.rs/z0xa>, стр. 7). Ученик би требало да, слушајући их, попуни празна места или изабере један тачан од више понуђених одговора. Користе се висококвалитетни тонски записи, који на најефикаснији начин употпуњују садржај уџбеника гласовном компонентом.

Одељци „Причамо” и „Пишемо” посвећени су стицању и развоју продуктивних језичких вештина (в. <http://skr.rs/z0xs>, стр. 7). У самом уџбенику усмерени су ка мисаоном ангажовању ученика од кога се очекује да усмено или писмено одговори на низ питања у вези са темом лекције која се обрађује. Примера ради, ако се у лекцији обрађује тема порекла и припадности одговарајућој заједници, ученик треба да каже одакле долазе он, његови пријатељи, родитељи, родбина и сл., односно да напише краћи текст о свом пореклу.

Сходно циљевима и изазовима учења српског језика на почетном нивоу аутори уџбеника су посебну пажњу посветили увећању лексичког фонда. То чине кроз одељак „Нове речи” у коме представљају значење новоуведених речи, користећи изабране фотографије високог квалитета (в. <http://skr.rs/z0xn>, стр. 2). Посебно је важно поменути да свака од двадесет лекција садржи и пропратни речник. Осим превода речи са српског на енглески језик, садржи и ознаку врсте речи којој дата реч припада.

Посебно функционални одељци у процесу савладавања српског језика јесу „Граматика” и „Вежбамо” (в. <http://skr.rs/z0xn>, стр. 7). Објашњења граматичких термина су у уџбенику дата кроз краће текстове на енглеском језику и коришћењем табеларних и графичких приказа. Објашњења су кратка, јасна и прецизна, при чему аутори наводе и низ илустративних примера. Интересантно је да у овом одељку уџбеника нема указивања на припадност примера одређеној варијанти језика.

Стечена знања из области граматике српског језика ученици директно проверавају и увежбавају у одељку „Вежбамо”, примењујући их на конкретним примерима. Задаци и радни налози у читавом уџбенику претпостављају да ученик упише одговарајући облик речи на предвиђено место. Осим у самом уџбенику, вежбања за систематизацију стеченог градива постоје и

¹⁰ Од прве до последње лекције користе се лингвометодички предлошци, који се одликују аутентичношћу и пажљиво бираним граматичким и лексичким садржајима.

у електронској интерактивној „радној свесци“, која је похрањена на званичном веб-сајту. Реч је о образовном софтверу који су аутори уџбеника, сходно додељеним финансијским средствима, накнадно креирали. У овој радној свесци користе се различити типови задатака захваљујући којима ученици увежбавају граматичке садржаје и проверавају познавање значења нових речи. Ученик у сваком тренутку може добити повратну информацију о тачности/нетачности одговора, али и поново приступити изради задатака. Текстови задатака, питања и радних налога су једноставни, прецизни, недвосмислени и доследни, те ученик зна шта се од њега очекује.

Сви одељци се и визуелно диференцирају бојама (што се јасно може видети на приложеним фотографијама). Њима се спорадично придружују и одељци „Пријевод/Превод“, „Битно“ и „Култура“. Са циљем да ученике наведу да што боље савладају градиво аутори спорадично упућују радни налог превођења одређених реченица са енглеског језика (одељак „Пријевод/Превод“),¹¹ представљају и диференцирају одређене садржаје, истичући њихову важност у практичној примени језика (одељак „Битно“), односно упознају ученике са елементима националне културе¹² – разликама у значењу речи *йлав*, *смећ* и *црн*, употребом надимака, диференцирањем речи *йријашељ/йријашељица* и *груј/грујарица*, најважнијим верским празницима, свакодневним изразима и различитим варијантама речи *забава* (одељак „Култура“).¹³

У вези са претходнонаведеним, посебан квалитет уџбеника је у његовом визуелно-графичком обликовању, које обезбеђује висок ниво интерактивности уџбеника са ученицима и предавачима. Уочава се доследност у примени визуелних елемената дизајна, што омогућава лако кретање кроз садржаје. Свака лекција је нумерисана, насловљена и логички организована у целине. У уџбенику се користе иконичка средства представљања садржаја (*књиџа* – читање, *ухо* – слушање и сл.), а посебно више десетина фотографија, илустрација и табеларних приказа. Осим што визуелно подржавају садржаје текстова, вежбања и упута, врло често су у директној функцији увођења ученика у ново градиво и упознавања са градовима, пределима и знаменитостима бивше Југославије. Садржаји посебне важности истичу се различитим техникама обојења и подебљања текстова. Сви заједно уџбенику дају одговарајући ниво допадљивости, каква се очекује од уџбеника у XXI веку.

¹¹ Одељак „Пријевод/Превод“ постоји у трећој, четвртој, шестој, седмој, осмој, деветој и двадесетој лекцији.

¹² У тринаестој лекцији се појављује читав пројектни задатак представљања омиљеног празника кроз фотографије, текстове, аудио и видео записе.

¹³ Одељак „Култура“ постоји у седмој, осмој, тринаестој, четрнаестој и седамнаестој лекцији.

4. ЗАКЉУЧАК

Анализом уџбеника *Наш језик* њујоршког Универзитета Колумбија утврдили смо да је реч о савременом наставном средству објављеном за потребе реализације почетне наставе српског, хрватског и бошњачког језика на иностраним универзитетима. Представља хибридную форму наставног материјала. Иако се налази у електронској форми и има засебну подстраницу на званичном веб-сајту америчког престижног универзитета, не можемо га назвати електронским интерактивним уџбеником у правом смислу те речи. Наиме, не почива на сложенем алгоритамском коду који би обезбедио виртуелну интеракцију са полазницима курса. Може се преузети са веб-сајта у електронском формату и по потреби одштампати, по чему је сличан свим осталим уџбеницима за учење српског као страног језика. Аутори уџбеника су приступили његовом дизајнирању проналазећи праву меру у погледу обима информација и начина њиховог обликовања. Том приликом су коришћена најсавременија техничко-технолошка средства, која су, захваљујући својим могућностима обликовања текстова, допринела да уџбеник у настави српског као страног језика постави нове стандарде квалитета и евалуације јединица уџбеничког комплета. Квалитет анализираних уџбеника почива на његовом пажљиво дизајнираном ликовно-графичком уређењу и изванредном дидактичко-методичком обликовању. У свакој од двадесет лекција користили су лингвометодичке предлошке, илуструјући их већим бројем фотографија, илустрација, табеларних и графичких приказа. Обликовање уџбеника директно подржава настојање аутора да активности буду подједнако усмерене ка развоју и репродуктивних и продуктивних вештина. Сви садржаји у уџбенику представљени су на организован и визуелно допадљив начин, што ученицима и предавачима XXI века чини коришћење уџбеника у наставној пракси далеко једноставнијим и пријемчивијим. Ипак, преглед садржаја уџбеника показује да у уџбенику постоје озбиљна огрешења о научну истину и језичку стварност, посебно у вези са историјским развојем, географском распрострањеношћу српског језика и, наравно, критеријумима по којима су три варијанте у самом уџбенику разграничене. Аутори су покушали да систематизују градиво на основу бројних извора, од којих многи (несумњиво) своје упориште проналазе у политици. Иако је њихова намера била да представе српски језик са обе стране Дрине у аутентичном облику, у томе нису успели, што потврђује чињеница да су у потпуности занемарили постојање Републике Српске и Срба који живе западно од Дрине. Иако се у погледу ликовно-графичког и дидактичко-методичког обликовања уџбеник може сврстати у групу најмодернијих наставних материјала, предавачи српског као страног језика не би требало да пређу преко грубих огрешења о језичку норму, историју и праксу српског језика. Нема сумње да ће у блиској будућности овај уџбеник бити разматран са различитих становишта србиста,

истраживача и наставника практичара у погледу компромиса које су у уџбенику аутори начинили.

ИЗВОР

Bošković i dr. (2021): A. Bošković, M. Ilić, S. Zlotrg, I. Adamović, I. Radovanović, S. Asotić, Đ. Đurović, B. Milanović, *Naš jezik: Digital Learning Resource for Elementary Bosnian – Croatian – Serbian*, Columbia University: Language Resource Center. <https://bcs.lrc.columbia.edu>

ЛИТЕРАТУРА

Babić (2015): M. Babić, Bosanski problemi srpskog jezika u Bosni i Hercegovini, *Uzdаница*, XII, 77–85.

Babić (2022): M. Babić, O identitetu srpskog jezika, u: M. Kovačević, D. Babić, I. Čutura (ur.), *Identitetske promene: Srpski jezik i književnost u doba tranzicije*, Kragujevac: Univerzitet u Kragujevcu, 39–47.

Božović (2017): Đ. Božović, Jezička politika i ideologija u kontekstu tranzicije, *Primenjena lingvistika*, 18, 79–90.

Bugarski (1984): R. Bugarski, Pregršt pitanja o srpskohrvatskom kao stranom jeziku, u: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Beograd: Institut za strane jezike, 17–22.

Gačić (1986): Z. Gačić, Kako poboljšati motivaciju naših polaznika, u: P. Vučković (ur.), *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog”*, Beograd: Institut za strane jezike, 141–145.

Končarević (2007): K. Končarević, O nekim parametrima strukturno-sadržinskog oblikovanja udžbenika srpskog jezika kao stranog u inoslovenskoj sredini, u: M. Dešić (ur.), *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 73–82.

Kovačević, Šćepanović (2011): M. Kovačević, M. Šćepanović, *Srpski jezik u vrtlogu politike*, tom 2, Nikišić: Matica srpska.

Marojević (1986): R. Marojević, Teorijsko-metodološka pitanja nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog, u: P. Vučković (ur.), *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog”*, Beograd: Institut za strane jezike, 34–37.

Mikoš (2016): M. Mikoš, Polish language and literature at Columbia University in New York: Early history (1915–1948), *The Polish Review*, 61(3), 99–107.

Nikolić (2013): D. Nikolić, Slavistika bez vizije, *Vijenc: novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost*, 512.

Novaković (2022a): A. Novaković, Najčešće nedoumice predavača u vezi sa nastavom srpskog kao stranog jezika, *Filolog*, 25, 115–142.

Novaković (2022b): A. Novaković, *Uvod u metodiku nastave srpskog kao stranog jezika*, Niš: Filozofski fakultet.

Novaković (2022c): A. Novaković, *Udžbenički komplet u nastavi srpskog kao stranog jezika*, Niš: Filozofski fakultet.

Novaković (2024): A. Novaković, Onlajn-resursi u nastavi srpskog kao stranog jezika, *Školski čas*, 42(2), 3–14.

Otašević (2014): Đ. Otašević, Priručnici za nastavu srpskog jezika kao stranog, *Lingvističke aktuelnosti*, 25, 21–30.

Piper (2014): P. Piper, *Perspektive savremenog srpskog književnog jezika*, Beograd: Slavističko društvo Srbije.

Subotić, Dražić (2011): Lj. Subotić, J. Dražić, Informatičko-programska rešenja za koncipiranje onlajn kursa srpskog jezika, u: V. Krajišnik (ur.), *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi II*, Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 297–303.

Aleksandar M. Novaković

University of Niš

Faculty of Philosophy

Department of Serbian Language and Literature

NAŠ JEZIK – COLUMBIA UNIVERSITY TEXTBOOK FOR LEARNING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary: This paper deals with the textbook *Naš jezik: Digital Learning Resource for Elementary Bosnian – Croatian – Serbian*, developed by the Department of Slavic Studies at Columbia University in New York. The aim of the paper is to analyze the content and methodological value of the textbook from the perspective of contemporary approaches to teaching Serbian as a foreign language. The descriptive method was employed, allowing for a detailed examination of the textbook's structure and content, including its visual-graphic layout and didactic-methodological design. The findings indicate that this is a hybrid textbook, positioned between traditional (printed) and electronic interactive formats. Despite meeting high methodological and technological standards, the textbook exhibits significant material shortcomings in its presentation of content related to the Serbian language – particularly concerning its historical development and status in the region west of the Drina River. While the textbook represents a meaningful step toward the modernization of teaching materials for Serbian as a foreign language, its implementation must be approached critically due to its tendency to relativize the historical and cultural identity of the Serbian people and the Serbian language.

Keywords: Serbian as a foreign language, *Naš jezik*, Columbia University, textbook, evaluation, didactic-methodological design.